
世界仏教への道 (1)

La Vojo al la Ekumena Budhismo (1)

山口真一 / Yamaguti Sin'iti

仏教の三大潮流

現代の仏教は、(1) 上座部仏教 (2) 大乘仏教 (3) チベット仏教、の三者より成るとするのが一般的に思われる。かつて、(1) を小乗仏教、(3) をラマ教と呼称していた時代があったが、これは全く不当である。また、チベット仏教は大乘仏教の流れのうちの一つ、という考えもあるが、用いる聖典がそれぞれに異なるので、三分類するのがより適当だと私は考える。すなわち、上座部仏教はパーリ大蔵、大乘仏教はサンスクリットないし漢訳大蔵、チベット仏教はサンスクリットないしチベット語大蔵を基にしている。

南方仏教は小乗か

誤解をもった人が多いようだ。先日も、「インドは小乗仏教でしょう？」と聞かれたことがある。まず、小乗仏教なるものは、現在は存在していないというべきである。小乗という語は、三つの点で不適當である。第一に、小乗 (hInayAna) という語は、大乘からの貶称であるということ、すなわち大乘は自らを「多くの人を乗せることができる乗り物」とし、相手側を「小さな乗り物」と一方的に批判したのである。この批判の正否は別として、侮蔑的意味を含む名称を相手側に用いるのが適當でないことは自明の理である。

la tri tradicioj de budhismo

Oni ĝenerale grupigas la nuntempan budhismon en la tri: (1)teravada (2)mahajana (3)tibeta. Antaŭe oni nomis (1) hinajana budhismo, kaj (3) lamaismo, kio estas tute netaŭga. Cetere kelkaj pensas, ke tibeta budhismo estas unu el la tradicioj en mahajano. Laŭ mi estas pli taŭge klasifiki en la tri grupojn, ĉar ili uzas respektive malsamajn sanktajn librojn; teravada budhismo uzas la palian tripitakon, mahajana budhismo la sanskritan aŭ ĉinan tripitakon, kaj tibeta budhismo la sanskritan aŭ tibetan tripitakon.

Ĉu la suda budhismo estas hinajana?

Ŝajnas, ke multaj miskomprenas. Antaŭ kelka tempo iu demandis min, "En Hindio regas hanajana budhismo, ĉu ne?" Antaŭ ĉio, oni devas konstati, ke la t.n. hinajana budhismo ne troviĝas en la nuna tempo. La termino "hinajano" ne estas taŭga pro la tri kialoj: Unue, tiu ĉi nomo estis esprimo de malestimo fare de mahajano, t.e. ĝi kritikis, ke ĝi mem estas granda(*maha*) veturilo(*yana*) kaj la alia estas malgranda(*hina*) veturilo(*yana*). Nun ne temas, ĉu la kritiko estas ĝusta aŭ ne, sed estas memkompreneble, ke tiu ĉi vorto tenanta malestimon sencon ne estas

第二に、大乘が批判対象としたのは主に「説一切有部」(sarvAstivAdin)であり、この部派は現在存在していない。現在東南アジアで主流になっている上座部とは、スリランカの分別説部(vibhajjavAdin)大寺派の流れを汲んでいるので、北インドで興った大乘仏教はこの部派のことをあまり知らなかったはずである。第三に、現在の東南アジアの仏教(上座部仏教)の実体として、個人の悟りのみを追究して民衆教化を忘却している、という批判は的外れである。もちろん、個々には批判されるような僧院や僧侶がいるのは事実かも知れないが、それをいうなら、大乘仏教の側にも同じ問題がある。

初期仏教と上座部

今まで、大乘仏教は自らを誇るあまりに、上座部仏教やチベット仏教を一段下に見てきたきらいがある。そのような心情はもはや過去のものであろうが、未だに東南アジアの仏教を「小乗仏教」としているケースがしばしば見受けられ、いつその啓蒙が必要であろう。

ただし逆に、現在のの上座部が自らをもって唯一の仏教の正統派であるとし、「初期仏教」を名のるのは問題があると考えられる。かつて、釈尊直系の仏教が「上座部」(保守派)と「大衆部」(改革派)に分裂し、その後20もの部派に枝葉分裂していったと、仏教史は教えている。インドにおいてイスラム勢力が仏教を完全に破壊(僧侶を虐殺し、僧院を破壊し、聖典を焼くなど)

taŭga por nomi la alian. Due, mahajano kritikis ĉefe la skolon nomatan *Sarvastivadin*, kiu asertas ke ĉiu darmo ekzistas. Tiu ĉi skolo jam malaperis. La nun furoranta skolo en Sudorienta Azio, teravada budhismo, heredis la skolon nomatan *Vibhajjavadin* - *Mahāvira Nikaya*, kiu estiĝis en Srilanko. Tial mahajana budhismo, kiu estiĝis en norda Hindio, certe ne havis informon pri tiu ĉi skolo. Tria, ne estas ĝusta la kritiko, ke la esenco de teravada budhismo en Sudorienta Azio estas individua verkekiĝo kaj oni ne atentigas edifon por popolanoj. Ja povas esti, ke ne malestas tiaj bikŝuoj kaj monaĥejoj indaj je tiu ĉi kritiko, se rigardi unuopajn kazojn. Sed se diri tiel, ankaŭ en mahajano troviĝas la sama problemoj.

frua budhismo kaj teravada budhismo

Ĝis nun mahajana budhismo tiel fieris sin, ke ĝi malestis teravadan kaj tibetan kiel unu stadion malsuperan. Certe tia sento devas esti jam pasinta. Sed ankoraŭ nun oni foje vidas la nomon de "hinajana budhismo" por la budhismo en Sudorienta Azio. Necesas pli da klerigado.

Aliflanke tamen, se la nuna teravada budhismo opinias, ke ĝi estas la sola ortodoksa skolo, aŭ se ĝi nomas sin "frua budhismo", tio vekas la alian problemon. La budhismo de Ŝakjamunio skismis en du skolojn, *theravadan* kaj *mahasanghikan*, kaj poste plu skismis en 20 skolojn, tiel la historio de budhismo

した際、スリランカに伝わっていた分別説部（上座部の一つ）はその難を逃れることができた。分別説部のうちでも唯一生き残った部派（大寺派）として現在「上座部」（teravAda, テーラヴァーダ）を名のすることはよいだろう。しかし、「初期仏教」そのものではない。「初期仏教」（early buddhism）は、分裂以前の仏教を指す、というのが大方の了解であろう。また、その聖典（パーリ大蔵）は、第一結集（釈尊滅後に開催された聖典編纂会議）において確定されたテキストそのものである、というのは信仰の問題であって、客観的（学問的）には、かなりの改変があるというべきである。

とはいえ、現在の上座部が、大乘やチベット仏教に比べれば、より初期仏教に近い、というのはそのとおりだろう。少なくとも、出家者の教えや規律としては。一方の大乘仏教は、初期仏教からはかなり変化しており、大乘経典は後代の創作と思われる。ここをもって、「大乘非仏説」という主張がかつてあり、現在もあるわけだが、それは仏教を固定したドグマとする発想であり、私はそれには与しない。

（続く）

rakontas. Kiam antaŭe en Hindio la potenco de islamanoj radikale detruis budhismon — masakris bikŝuojn, detruis monaĥejojn, forbruligis sanktajn librojn —, nur la skolo *Vibhajjavadin* en Srilanko povis rifuĝi. La sola postvivinta sekto *Mahavira Nikaya* el tiu ĉi skolo eble rajtus nomi sin "teravado", sed ĝi tute ne identas kun "frua budhismo", kiu signifas la budhismon antaŭ la skismo laŭ la kompreno de plejparto de budhologoj. La aserto, ke la nuna sankta libro en la palia lingvo estas tiu sama kiel la teksto agnoskita en la Uuna Koncilio, estas ne pli ol kredo; efektive la teksto multe ŝanĝiĝis laŭ la vidpunkto de scienco.

Tamen la nuna teravada budhismo estas pli proksima al la frua budhisimo ol la mahajana kaj la tibeta budhismo, almenaŭ en la flankoj de la instruoj kaj la disciplinoj por bikŝuoj. Dume la mahajana budhismo multe pli ŝanĝiĝis el la frua budhismo. Probable multaj mahajanaj sutroj estis verkitaj post Ŝakjamunio. Pro tio iam troviĝis kaj eĉ nun troviĝas la aserto, ke mahajano ne estas budhismo. Laŭ mi, ĝi estas la penso, ke budhismo estas neŝanĝebla dogmo, tial mi ne akceptas ĝin.

(daŭrigota)

世界仏教への道 (2)

La Vojo al la Ekumena Budhismo (2)

山口真一 / Yamaguti Sin'iti

エキュメニカル仏教

どの宗派が正統であるか、釈尊の真意をより深く伝えているか、という議論（宗論）には意味がない。「宗論はどちらが負けても釈迦の恥」という古川柳もあるくらいだ。

ここで、キリスト教におけるエキュメニズム (ecumenism, 世界教会主義) のことが頭に浮かぶ。キリスト教でも、東方正教会、カトリック、プロテスタント諸派に分立しており、それらの宗派を超えて全キリスト教が結束する運動のことを意味する。さらには、キリスト教をも超えて、諸宗教間の対話と協力にまで意味が拡張されることもある。もちろん課題はそれほど単純ではなく、多くの困難を抱えているのが現状であるにしても、この動きは仏教界でも学ぶ必要があるのではないだろうか。

そこで私は、仏教諸宗派が対話と協力をしていく、そのようなあり方を「エキュメニカル仏教」あるいは「世界仏教」と呼びたい。というと大げさに聞こえるが、何も統一組織を作らねばならない、ということではない。それならば現在でも「世界仏教徒連盟」(WFB) があり、日本からも全日本仏教会が加盟している。そして数年ごとに世界仏教徒会議が開催されている。しかし組織というものはあくまでも枠組

ekumena budhismo

La diskutado pri tio, kiu tradicio estas ortodoksa, aŭ kiu konservas en si la pli profundan koron de Ŝakja-munio, estas tute sensenca. Jen malnova senrjuo diras, "Ŝakja-munio hontas, kiu ajn skolo malvenkas, pro debatado."

Nun mi ekpensas pri ekumenismo. Kristanismo skismis en ortodoksan, katolikan, kaj protestantajn sektojn. Ekumenismo estas la movado de kristanoj, kiu intencas la solidariĝon kaj alproksimiĝon de diversaj konfesioj, aŭ foje eĉ dialogon kaj kunlaboron de malsamaj religioj. Ja la tasko ne estas tiel simpla kaj entenas multajn malfacilajn problemojn solvendajn. Sed tiu ĉi strebado estas lernenda ankaŭ de budhanoj.

Nu mi volas nomi "ekumena budhismo" aŭ "monda budhismo" la estomanieron de dialogo kaj kunlaboro fare de budhismaj diversaj skoloj. Tio eble sonas bombasto. Mi tamen neniel asertas, ke ni devas fondi unuigitan organizon. Se temas pri organizo, jam nun ekzistas Monda Asocio de Budhanoj (*World Fellowship of Buddhists*), al kiu el Japanio aliĝas Japana Budhana Federacio. Ĝi okazigas ĉiun kelkan jaron Mondan Konferencon de Budhanoj. Sed ĉar organizo estas ne pli

みであって、その中身が問われていく。

問題は、「世界」を視野に入れて運動にかかわることができる仏教徒をどう育てていくか、ということである。僧侶でさえ、WFBのことを知らない人が多いのではないだろうか。私自身が自戒せねばならないのだが、ともすれば自分のお寺のことだけを考えがちになる。もっといえば自分一個人のことが関心事であって、それは人間である以上自分が可愛いのは自然であるとはいえ、関心事をより外側に広げていくべきなのだろう。ただ、その志向が教団レベル・宗門レベルに留まることがないようにせねばならない。

そのためには、仏教徒はブッダガヤに参拝するのがいい。実をいうと、私がいまエキュメニカル仏教について書くこうと思ったのも、ブッダガヤ参拝が大きなきっかけになっている。頭で想像しているのと、実体験で目にするのでは大きな開きがある。キリスト教徒はエルサレムへ、イスラム教徒はメッカへ、仏教徒はブッダガヤへ。

初期仏教とエキュメニカル仏教

仏教では、「組織」というよりもサンガが大切にされる。これには現実組織としての現前サンガ（比丘4人以上から構成される）と理念としての四方サンガ（比丘の総体）があるが、今日の諸宗派・諸教団が現前サンガであるとなれば、エキュメニカル仏教が四方

ol kadro, ĝia enhavo devas esti temata.

La plej grava problemo estas, kiel kreskigi budhanojn, kiuj engaĝi sin en la budhisman movadon kun la vidpunkto melfermita al la "mondo". Mi timas, ke multaj el eĉ bonzoj ne scias pri Monda Asocio de Budhanoj. Bonzoj, inkluzive de mi mem, emas pensi nur pri sia propra templo; se diri plu, ili interesiĝas pri si mem. Kvankam estas nature, ke ni homoj plej amas nin mem, ni devas vastigi nian intereson pli kaj pli eksteren kaj atenti, ke nia intenco ne restu sur la nivelo de eklezio aŭ ordeno.

Mi rekomendas, ke por tio ni budhanoj pilgrimu al Bodh Gaya (Budhagajo). Verdire, mi mem spertis la pilgrimon tiean, kio motivis min skribi pri ekumena budhismo. Estas granda diferenco inter supozo en kapo kaj vido per propra okulo. Kristanoj al Jerusalemo, Islamanoj al Mekko, kaj Budhanoj al Budhagajo¹⁾.

frua budhismo kaj ekumena budhismo

En budhismo oni respektas ne organizon sed samgon. Samgo havas du kategoriojn: unue "aktuala samgo" konsistanta el pli ol tri bikŝuoj, kaj due "tutmonda samgo" aŭ bikŝuaro kiel ideo. Se nuntempaj skoloj kaj sektoj estas aktualaj samgoj, ekumena budhismo respondas al tutmonda samgo. Tio signigas, ke budhanoj jam dekomence

¹⁾ "Jerusalemo" kaj "Mekko" estas ambaŭ troveblaj en Esperanta vortaro. Estas bedaŭrinde, ke la unua sankta loko de budhismo, unu el la tri mondaj religioj, ne havas Esperantan formon. Do, "Budhagajo" estas mia provo de Esperantigo.

サンガに相当しよう。仏教徒は当初から世界視野に立っていた。エキュメニカル仏教とは、初期仏教の精神に立ち返ることに他ならない。

と同時に、エキュメニカル仏教の指導理念を明確にせねばならない。対話と協力ということは当然であるが、それだけでは仏教にならない。仏教である以上は、「何が仏教であり何が仏教でないか」が明らかにならねばならない。そうでなければ、幸福の科学もオウム真理教も仏教として認めて仲良くしましょう、となりかねない。その理念、すなわち仏教としての旗印＝三法印（諸行無常、一切皆苦、諸法無我）が鮮明にならねばならない。

これに対し、「三法印は小乗仏教で、大乘仏教では四法印だ」とか、「法華仏教では一実相印である」とかの議論があるが、これは枝葉の事柄である。ダンマパダが初期仏教をほぼ忠実に伝えていることを認める以上、ダンマパダに説かれた三法印

sabbe saMkhArA saniccaA

(諸行無常)

sabbe saMkhArA dukkhA

(一切皆苦)

sabbe dhammA anattA

(諸法無我)

が私たちの共通の旗印でなければならぬ。それ以上の議論（法無我か人無我か、など）は棚上げしておけばよいし、先に述べたとおり、初期仏教＝上座部仏教ではないのだから、上座部の比丘がすべて正しいとも限らない、くらいにしておけばよいだろう。

staris kun monda vidkampo. Pro tio ekumena budhismo estas nenio alia ol retroiro al la spirito de frua budhismo.

Samtempe ni devas klarigi la gvidantan ideon de ekumena budhismo. Estas ne necese diri pri dialogo kaj kunlaboro. Sed ili ne sufiĉas por klarigi budhismon. Por ke iu religio estu budhismo, oni devas klarigi, kio estas budhismo kaj kio ne estas budhismo. Sen tia klarigo, diversaj novaj religioj povus esti akceptataj kiel budhismo, kaj budhanoj devus eĉ amikiĝi kun tiuj kredantoj. Budhisma ideo, t.e. la trio de darmaj sigeloj kiel la budhisma standardo devas esti precizigita.

Eble kelkaj kontraŭas tion ĉi, dirante ke la mahajana budhismo prenas la kvaron de darmaj sigeloj anstataŭ la trion, aŭ ke ĉe la budhismo de la lotusa sutro ekzistas nur unu sigelo de realeco; tio tamen estas tute bagatela disputado. Se ni aprobas, ke "Dhammapada" konservas en si pli malpli lojale la fruan budhismon, nia komuna devizo devas esti tiel, kiel "Dhammapada" tekstas:

Ĉio dependa maleternas.

Ĉio dependa nekontentigas.

Ĉiu aĵoj malmemas.

(trad. Gunnar Gällmo)

Pli da detalaj aferoj, ekzemple la diskutado pri malmemo, ni metu provizore flanken. Kiel jam dirite, ĉar frua budhismo ne identas kun teravada, ni ne nepre bezonas aprobi asertojn de teravadajn bikŝuojn.